

Od demokratije ka slobodi – 5. deo

Prethodno poglavlje: [Od demokratije ka slobodi – 4. deo](#)

Argumenti protiv autonomije

Postoji nekoliko argumenata koji se suprotstavljaju ideji da strukture donošenja odluka treba da budu dobrovoljne, a ne obavezne, odnosno decentralizovane, a ne monolitne. Opšte je mesto da će bez centralnog mehanizma za rešavanje sukoba, društvo degradirati u građanski rat; da je nemoguće braniti se od centralizovanih agresora bez centralne vlasti; da nam je potreban aparat centralne vlasti koji će se nositi sa ugnjetavanjem i nepravdom.

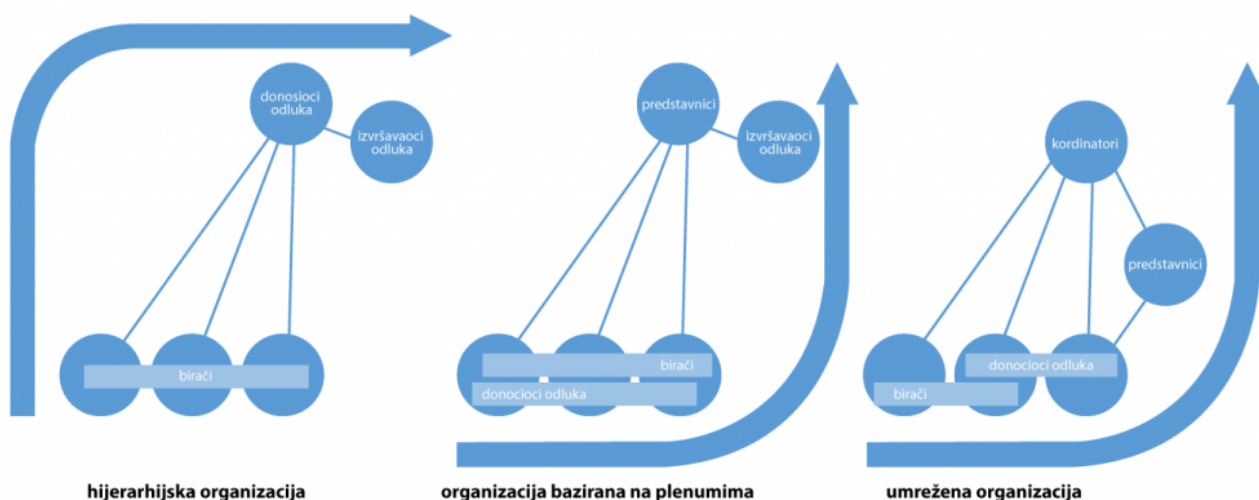
Zapravo, centralizacija vlasti i sama proizvodi probleme, koliko ih i rešava. Kada svako ko želi bilo kakvu kontrolu nad uslovima svog života najpre mora imati uticaj na državne strukture, već dolazi do sukoba. U Izraelu/Palestini, Indiji/Pakistanu i drugim mestima gde su ljudi različitih religija i etničkih grupa autonomno koegzistirali u relativnom miru, kolonijalno nametnuti imperativ borbe za političku moć u okviru jedne države proizveo je dugotrajno etničko nasilje. Takvi sukobi su takođe bili uobičajeni u američkoj politici 19. veka – uzmimo u obzir [rani rat bandi](#) oko izbora u Vašingtonu i Baltimoru, ili borbu za [Bleeding Kansas](#). Iako ovakve borbe više nisu uobičajene u SAD, to nije dokaz da je država *rešila* sve sukobe koje je izazvala.

Centralizovana vlada se predstavlja kao način za okončanje sporova, a zapravo samo konsoliduje vlast, putem koje pobednici održavaju svoju poziciju pomoću sile oružja. A kada se takve centralizovane strukture sruše, kao što se desilo u Jugoslaviji prilikom uvođenja demokratije 90-ih, dolazi do zaista razornih posledica. U najboljem slučaju, centralizacija

samo odlaže konflikt – poput kamata koje nagomilavaju dug.

Ali imaju li decentralizovane mreže šansu protiv centralizovanih struktura moći? Ako nemaju, onda je cela diskusija besmislena, jer će svaki pokušaj eksperimentisanja sa decentralizacijom biti ugušen od strane centralizovanijih rivala.

Odgovor nam ostaje da saznamo, ali današnje centralizovane sile nikako nisu sigurne u sopstvenu stamenost. Već 2001. godine, [RAND Corporation je objavila](#) da će decentralizovane mreže, a ne centralizovane hijerarhije, biti favoriti 21. veka. Tokom protekle dve decenije, od takozvanog antiglobalističkog pokreta, do *Occupy* i [kurdskog eksperimenta sa autonomijom u Rožavi](#), upravo su se inicijative koje su uspešno otvorile prostor za nove eksperimente (kako demokratske tako i anarhističke) decentralizovale, dok su centralizovaniji pokušaji poput Sirize [gotovo odmah asimilovani](#). Veliki broj naučnika [sada promišlja raznolike](#) karakteristike i prednosti organizovanja u nehijerarhijske strukture.

(Dijagram) S leva na desno, odozgo na dole 1) donosioci odluka, izvršavaoci odluka, birači (hijerarhijska organizacija) 2) predstavnici, izvršavaoci odluka, donosioci odluka i birači (organizacija bazirana na plenumima) 3) koordinatori, predstavnici, donosioci odluka i birači

(Umrežena organizacija)

[Dijagram koji ilustruje](#) prednosti organizovanja baziranog na decentralizovanoj i autonomnoj mreži u odnosu na reprezentativnu demokratiju i direktnu demokratiju baziranu na plenumuma.

Konačno, postavlja se pitanje da li je društvu potreban centralizovani politički aparat za zaustavljanje ugnjetavanja i nepravde. [Prvo inauguraciono obraćanje](#) Abrahama Linkolna, održano 1861. uoči građanskog rata, jedan je od najjačih izraza ovog argumenta. Vredi ga opširno citirati:

Očigledno, osnovna ideja otcepljenjaje suština anarhije. Vec´ina koju ograničavaju ustavne provere i ograničenja, koja se uvek lako prilagođava promenama narodnog mišljenja i osećanja, jedini je pravi vladar slobodnog naroda. Ko god ovo odbaci, nužno srlja u anarhiju ili despotiju. Jednoglasnost je nemoguća. Vladavina manjine, kao trajno uređenje, potpuno je nedopustiva; tako da, odbacivajući princip vec´ine, ostaje samo anarhija ili despotizam u nekom obliku...

Fizički gledano, ne možemo se odvojiti. Ne možemo da uklonimo naše delove jedan od drugog, niti da izgradimo neprobojan zid između njih. Muž i žena mogu se razvesti i biti van prisustva i domašaja jedno drugog, ali različiti delovi naše zemlje to ne mogu. Oni ne mogu, a da ne ostanu lice u lice, a njihov odnos, bilo prijateljski ili neprijateljski, mora da se nastavi. Da li je onda moguć´e taj odnos učiniti korisnijim ili zadovoljavajućim nakon razdvajanja nego što je bio pre njega? Da li stranci mogu sklapati sporazume lakše nego što prijatelji mogu da donose zakone? Mogu li se ugovori vernije sprovesti između stranaca, nego zakoni među prijateljima? Pretpostavimo da idete u rat, ne možete se boriti uvek; i kada posle mnogo gubitka na obe strane i bez dobitka ni na jednoj, prestanete da se borite, ista stara pitanja, što se tiče uslova odnosa, ponovo su pred vama.

Ova država, sa svojim institucijama, pripada narodu koji je nastanjuje. Kad god im dosadi postojec'a Vlada, oni mogu iskoristiti svoje ustavno pravo da je izmene ili revolucionarno pravo da je rasparčaju ili zbace.

Ukoliko sledimo ovu logiku dovoljno daleko u današnjem globalizovanom svetu doći ćemo do ideje svetske vlade: vladavina većine na nivou cele planete. Linkoln je u pravu, za razliku od pristalica konsenzusa, jednoglasna vladavina jeste nemoguća i oni koji ne žele da njima vlada većina moraju birati između despotizma i anarhije. Njegov argument da stranci ne mogu lakše sklapati sporazume nego što prijatelji donose zakone na prvu loptu zvuči ubedljivo. Ali, prijatelji ne nameću zakone jedni drugima – zakoni postoje kako bi bili nametnuti slabijoj strani, dok se ugovori sklapaju između jednakih. *Vladavina* nije nešto što se dešava među prijateljima, kao što ni slobodnom narodu ne treba suveren. Ako moramo da biramo između despotizma, vladavine većine i anarhije, anarhija je najbliža slobodi – onome što Linkoln naziva našim „revolucionarnim pravom“ da rušimo vlade.

Ipak, poistovećujući anarhiju sa otcepljenjem južnih američkih država, Linkoln je postavio kritiku autonomije koja odjekuje do danas. Kako glasi argument: da nije bilo federalne vlade, ropstvo nikada ne bi bilo ukinuto, niti bi jug ukinuo segregaciju, odnosno dao građanska prava bivšim robovima. Ove mere protiv nepravde morale su biti sprovedene pod nišanom oružja vojske Unije i, vek kasnije, Nacionalne garde. U ovom kontekstu, čini se da zagovaranje decentralizacije znači prihvatanje ropstva, segregacije i Kju Kluks Klana. Bez legitimnog centralnog upravljačkog tela, koji bi mehanizam mogao sprečiti ljude da deluju opresivno?

Ovde postoji nekoliko grešaka. Prva greška je očigledna: od tri Linkolnove opcije – despotizma, vladavine većine i anarhije – secesionisti su predstavljali despotizam, a ne anarhiju. Isto tako, naivno je zamišljati da će aparat

centralne vlasti biti angažovan isključivo na strani slobode. Ista ta Nacionalna garda, koja je nadgledala integraciju na jugu, koristila je bojevu municiju kako bi ugušila pobune crnaca širom zemlje; a danas, u američkim zatvorima, ima skoro isto toliko crnaca koliko je nekada bilo robova u SAD. Konačno, ne moramo dati sav legitimitet jednom upravljačkom telu da bismo delovali protiv ugnjetavanja. Čovek može da deluje i bez izgovora da to radi u ime zakona.

Suprotstavljanje centralizaciji moći i legitimitetu ne znači da treba sedeti skrštenih ruku. Do nekih sukoba moramo doći; nema izlaza. Oni proizilaze iz zaista nepomirljivih razlika, a nametanje lažnog jedinstva ih samo odlaže. U svom inauguracionom obraćanju, Linkoln je u ime države molio da se obustavi sukob između abolicionista i pristalica ropstva – sukob koji je bio neizbežan i neophodan, koji je već bio odložen decenijama nepodnošljivog kompromisa. U međuvremenu, abolicionisti poput Neta Tarnera i Džona Brauna bili su u stanju da deluju odlučno, bez potrebe za centralnim političkim autoritetom – i zaista, mogli su da deluju tako samo zato što ga nisu priznavali. Da nije bilo pritiska izazvanog autonomnim akcijama poput njihove, savezna vlada nikada ne bi intervenisala na jugu; a da je više ljudi preuzelo inicijativu na način na koji su je oni preduzeli, ropstvo ne bi bilo moguće i građanski rat ne bi bio potreban.

Drugim rečima, problem nije bilo previše anarhije, već premalo. Pitanje ukidanja ropstva je nametnula upravo je autonomna akcija, a ne demokratsko promišljanje. Štaviše, da je bilo više pristalica anarhije, a ne vladavine većine, ne bi bilo moguće da južnjački belci povrate političku nadmoć na jugu nakon rekonstrukcije.

Treba pomenuti još jednu anegdotu. Godinu dana nakon svog inauguracionog govora, Linkoln se obratio komitetu slobodnih crnaca [argumentom da treba da emigriraju](#) i osnuju drugu koloniju poput Liberije, u nadi da će ih ostatak crne Amerike pratiti. Što se tiče odnosa između oslobođenih robova i belih

američkih građana, on je tvrdio:

Bolje je za obe strane da smo razdvojeni... Postoji nespremnost našeg naroda, ma kako gruba bila, da vi slobodni obojeni ostanete sa nama.

Dakle, u Linkolnovoju političkoju kosmologiji, *polis* belih građana se ne može odvojiti, ali čim crni robovi *oikosa* više ne zauzimaju određenu ekonomsku ulogu, bolje je da odu. Ovo dovoljno jasno dramatizuje stvari: nacija je nedeljiva, ali oni koje isključuje su zamenjivi. Da su robovi, oslobođeni nakon građanskog rata, emigrirali u Afriku, stigli bi taman na vreme da iskuse užase evropske kolonizacije, sa [deset miliona](#) mrtvih samo u Belgijskom Kongu. Pravo rešenje za takve katastrofe nije u tome da se ceo svet integriše u jedinstvenu republiku u kojoj je na snazi vladavina većine, već da se bori protiv svih institucija koje dele ljude na većinu i manjine – na vladare i one kojima se vlada – ma koliko one bile demokratske.

DEMOKRATIJA
JE SLOBODA!

Demokratske prepreke oslobodenju

Ako izuzmemo rat ili čudo, legitimitet svake konstituisane vlade se stalno osipa; sve što može je da se smanjuje. Bez obzira na obećanja države, ništa ne može da nadoknadi to što smo morali da joj ustupimo kontrolu nad svojim životima. Svaka konkretna pritužba potvrđuje ovaj sistemski problem, iako retko kad vidimo šumu od pojedinačnog drveća.

Ovde nastupa demokratija: novi izbori, druga vlada, još jedan ciklus optimizma i razočarenja.

Demokratija je odličan način da vlast sebi obezbedi legitimitet, čak i kada ne izlazi u susret željama naroda. U funkcionalnoj demokratiji, masovni protesti predstavljaju izazov za vladare. Ne dovode u pitanje suštinu političkog sistema države.

– Noa Feldman, [Novi protesti u Tunisu su ovog puta drugačiji](#)

Ali ovo ne uspe uvek da umiri stanovništvo. U protekloj deceniji bilo je pokreta i pobuna širom sveta – od Oaksake do Tunisa, Istanbula do Rio de Žaneira, Kijeva do Hong Konga – u kojima razočarani i nezadovoljni pokušavaju da preuzmu stvari u svoje ruke. Većina njih se okupila oko zahteva za više demokratije, iako je i to jedva bilo jednoglasno.

Uzimajući u obzir koliku moć tržište i vlast imaju nad nama, zaista je primamljivo zamisliti da bismo nekako mogli da zamenimo uloge i uspemo da mi upravljamo njima. Čak i oni, koji ne veruju da je moguće da *narod upravlja vladom*, obično na kraju reprodukuju mehanizam vladanja u okvirima svog otpora. Pristupajući protestnim pokretima kao eksperimentima u direktnoj demokratiji, oni pokušavaju da [konfiguriraju](#) strukture nekog demokratskijeg sveta.

Ali šta ako je demokratija deo problema? To bi moglo da

objasni zbog čega je tako mali broj ovih pokreta bio u stanju da uspostavi nepomirljivu opoziciju strukturama kojima su se suprotstavljali. Uz upitne izuzetke Čijapasa i Rožave, svi su oni poraženi ([Occupy](#)), reintegrirani u vladajuće strukture ([Siriza](#), [Podemos](#)), ili, što je još gore, zbacili su i zamenili tu vladu bez postizanja bilo kakve stvarne promene u društvu ([Tunis](#), [Egipat](#), [Libija](#), [Ukrajina](#)).

Kada pokret nastoji da se legitimiše na osnovu istih principa kao državna demokratija, završi pokušajem da pobedi državu u njenoj igri. Čak i ako uspe, nagrada za pobedu je asimilacija i institucionalizacija – bilo u okviru postojećih struktura vlasti ili kroz njihovo ponovno izmišljanje. Tako pokreti koji počinju kao pobune protiv države završavaju ponovo stvarajući državu.

Povremeno se pobunite, ali samo da biste istu stvar mogli da radite ispočetka.

– Albert Libertad, [Glasači, vi ste pravi zločinci](#)

Ovo se može odigrati na mnogo različitih načina. Postoje pokreti koji sami sebe sabotiraju tvrdeći da su demokratskiji, transparentniji ili reprezentativniji od vlasti; pokreti koji dolaze na vlast putem izbora, samo da bi izneverili svoje prvobitne ciljeve; pokreti koji promovišu direktno demokratske taktike koje se ispostavljaju podjednako korisnim za one koji žele državnu vlast; i pokreti koji ruše vlade, samo da bi ih zamenili. Razmotrimo svaki od načina redom.

Ako ograničimo naš pokret [tako da se većina učesnika može unapred dogovoriti](#), možda nećemo moći da se pokrenemo. Kada veliki deo stanovništva prihvati legitimitet vlade i njene zakone, većina ljudi [se ne oseća kao da ima pravo da uradi bilo šta što bi moglo da dovede u pitanje postojeću strukturu moći](#), bez obzira na to koliko se ona loše ophodi prema njima. Posledično, pokret koji donosi odluke većinskim glasanjem ili konsenzusom može imati poteškoća prilikom korišćenja bilo koje

taktike osim najsimboličnije. Možete li zamisliti stanovnike [Fergusona, Misuri](#), koji održavaju konsenzusni sastanak kako bi odlučili da li da spale prodavnicu KuikTrip i da se suprotstave policiji? Pa ipak, to su upravo akcije koje su pokrenule ono što je postalo poznato kao pokret Black Lives Matter. Ljudi obično moraju da iskuse nešto novo da bi bili otvoreni za to; pogrešno je ograničavati ceo pokret na ono što je već poznato većini učesnika.

Isto tako, ako insistiramo da naše kretanje bude potpuno transparentno, to znači prepuštanje vlastima da diktiraju koje taktike možemo koristiti. U uslovima široko rasprostranjene infiltracije i nadzora, javno donošenje odluka uz potpunu transparentnost navlači na vrat na represiju svakome koga vlast doživljava kao pretnja statusu kvo. Što je neko telo koje donosi odluke javnije i transparentnije, to je verovatnije da će njegovo delovanje biti konzervativno, čak i kada je to u suprotnosti sa njegovim izričitim razlogom postojanja – pomislite na sve ekološke koalicije koje nikada nisu preduzele nijedan korak da zaustave aktivnosti koje izazvaju klimatske promene. U okviru demokratske logike, ima smisla tražiti od vlasti da bude transparentna, jer ona treba da predstavlja i da odgovara narodu. Ali van te logike, umesto da zahtevamo da učesnici društvenih pokreta predstavljaju jedni druge i odgovaraju jedni drugima, trebalo bi da težimo tome da dozvolimo maksimalnu autonomiju za njihovo delovanje.

Ako tražimo legitimitet na osnovu toga što predstavljamo javnost, nudimo vlastima lak način da nas nadmudri, istovremeno otvarajući vrata drugima da naše napore kooptiraju. Pre uvođenja opšteg prava glasa, bilo je moguće tvrditi da je pokret predstavljao volju naroda; ali danas, izbori mogu privući daleko više ljudi na birališta nego što i najmasovniji pokret može da mobiliše na ulice. Pobednici izbora će uvek moći da tvrde da predstavljaju veći broj ljudi od onog koji može da učestvuje u pokretima.¹[Krajem maja 1968. objava prevremenih izbora [slomila je talas samoorganizovanih](#)

[štrajkova i zauzimanja fabrika](#) koji je zapljusnuo čitavu Francusku; spektakl u kome je većina građana Francuske glasala za stranku predsednika De Gola je razbio svaku nadu da će doći do revolucije. Ovo je dobar primer toga kako izbori služe kao obmana koja predstavlja građane jedne drugima kao voljne učesnike u postojećem poretku.] Isto tako, pokreti koji navodno predstavljaju najugroženije slojeve društva mogu biti neutralisani uključivanjem simboličnih predstavnika tih slojeva u strukture moći. I sve dok mi potvrđujemo ideju predstavništva, neki novi političar ili stranka može koristiti našu retoriku da dođe na vlast. Ne treba da tvrdimo da mi predstavljamo narod – treba da tvrdimo da niko nema pravo da nama vlada.

Šta se dešava kada pokret dođe na vlast putem izborne politike? Činilo se da je [pobeda Lule i njegove Radničke partije u Brazilu](#) bila najbolji scenario u kome je stranka zasnovana na radikalnom organizovanju na lokalnom nivou preuzela kormilo države. U to vreme, Brazil je bio izvorište nekih od najmoćnijih društvenih pokreta na svetskom nivou, uključujući kampanju za agrarnu reformu od 1,5 miliona ljudi MST (Pokret radnika bez zemlje); mnogi od njih su bili međusobno povezani sa Radničkom partijom. Ali nakon što je Lula preuzeo dužnost 2002. godine, društveni pokreti su ušli u period naglog slabljenja koji je trajao do 2013. Članovi Radničke partije su napuštali lokalno organizovanje kako bi zauzeli pozicije u vladi, dok su zahtevi realpolitike onemogućile Luli da ustupke pokretima koje je ranije podržavao. MST je primorao konzervativnu vladu koja je prethodila Luli da legalizuje mnoga zaposedanja zemlje, ali [nije postigla nikakav napredak za vreme Luline vlasti](#). Ovaj obrazac se ponavljao širom Latinske Amerike, jer su takozvani radikalni političari izdali društvene pokrete koji su ih postavili na funkcije. Danas su najmoćniji društveni pokreti u Brazilu [desničarski protesti protiv Radničke partije](#). Ne postoje izborne prečice do slobode.

Hitler je sam došao na vlast kroz demokratske izbore.

Šta ako bismo se, umesto da tražimo državnu moć, fokusirali na promovisanje direktno demokratskih modela kao što su komšijski zborovi? Nažalost, takve prakse se mogu iskoristiti da služe širokom spektru ciljeva. Nakon slovenačkog ustanka 2012. godine, dok su samoorganizovane kvartovski plenumi nastavili da se sastaju u Ljubljani, nevladina organizacija koju finansiraju gradske vlasti počela je da organizuje skupove u „zapuštenom” naselju kao pilot projekat ka „revitalizaciji” područja, sa eksplicitnom namerom ponovnog uvlačenja nezadovoljnih građana u dijalog sa vladom. Tokom ukrajinske revolucije 2014. godine, fašističke stranke Svoboda i Desni sektor došle su do izražaja putem demokratskih zborova na okupiranom trgu Majdan. Članovi grčke fašističke partije Zlatna zora pridružili su se 2009. godine meštanima u atinskom naselju Agios Pantelejmonas u organizovanju koordinacije napada na migrante i anarhiste. Ako želimo da podstaknemo uključenost i samoopredeljenje, nije dovoljno širiti retoriku i procedure participativne demokratije.²[Uporedo sa sve jačim

ekonomskim krizama i sve većim razočaranjem u predstavničku demokratiju, svedoci smo toga da vlasti nude sve direktnije učešće u procesima donošenja odluka, kako bi pacifikovale javnost. Kao što su diktatorski režimi u Grčkoj, Španiji i Čileu bili prinuđeni da naprave prelaz ka demokratskim vladama kako bi neutralizovali protestne pokrete, tako današnje države stvaraju nove fotelje za ljude koji bi inače bili predvodnici opozicionih snaga. Ako smo direktno odgovorni za funkcionisanje političkog sistema, za njegov neuspeh ćemo okriviti sami sebe, a ne sam sistem. To objašnjavaju i novi eksperimenti "participatornog" budžetskog raspoređivanja od Porto Alegrea do [Poznanja](#). U praksi, učesnici retko kad imaju prevlast nad gradskim zvaničnicima; u najboljem slučaju mogu da posluže kao savetnici, ili da glasaju o raspoređivanju bednih 0,1% gradskog budžeta. Zapravo, participatorno odlučivanje prilikom raspodele budžeta ima ulogu da skrene pažnju javnosti sa različitih neuspeha vlasti na širenje polja demokratskog učešća.] Moramo da širimo okvir koji se suprotstavlja državi i drugim oblicima hijerarhijske moći u njihovoj suštini.

Čak se i eksplicitno revolucionarne strategije mogu, u ime demokratije, okrenuti u korist svetskih sila. Od [Venecuele](#) do [Makedonije](#), videli smo da državni akteri i interesi kanališu istinsko narodno neslaganje u pseudo društvene pokrete kako bi skratili izborni ciklus. Obično je cilj naterati vladajuću stranku da podnese ostavku kako bi je zamenila „demokratskijom“ vladom – to jest, vladom koja je podložnija ciljevima SAD ili EU. Takvi pokreti se obično fokusiraju na „korupciju“, što implicira da bi sistem dobro funkcionisao samo da su na vlasti pravi ljudi. Kada izađemo na ulice, umesto da rizikujemo da nasednemo na neke spoljnopolitičke inicijative, ne treba da se mobilišemo protiv neke određene vlade, već protiv vlasti kao takve.

**OPREZ
MANIPULACIJA**

[Egipatska revolucija](#) dramatično oslikava ćorsokak demokratske revolucije. Nakon što su stotine ljudi dale svoje živote radi svrgavanja diktatora Hosnija Mubaraka i uspostavljanja demokratije, izbori su doveli još jednog autokrata na vlast,

Mohameda Morsija. Godinu dana kasnije, 2013, ništa se nije popravilo, a ljudi koji su pokrenuli revoluciju još jednom su izašli na ulice da odbace demokratske rezultate, primoravajući egipatsku vojsku da svrgne Morsija. Danas vojska ostaje [de facto vladar Egipta](#), a isto ugnjetavanje i nepravda koji su inspirisali dve revolucije se nastavljaju. Opcije koje zastupaju vojska, Morsi i pobunjeni ljudi su iste one koje je Linkoln opisao u svom inauguracionom govoru: tiranija, vladavina većine i anarhija.

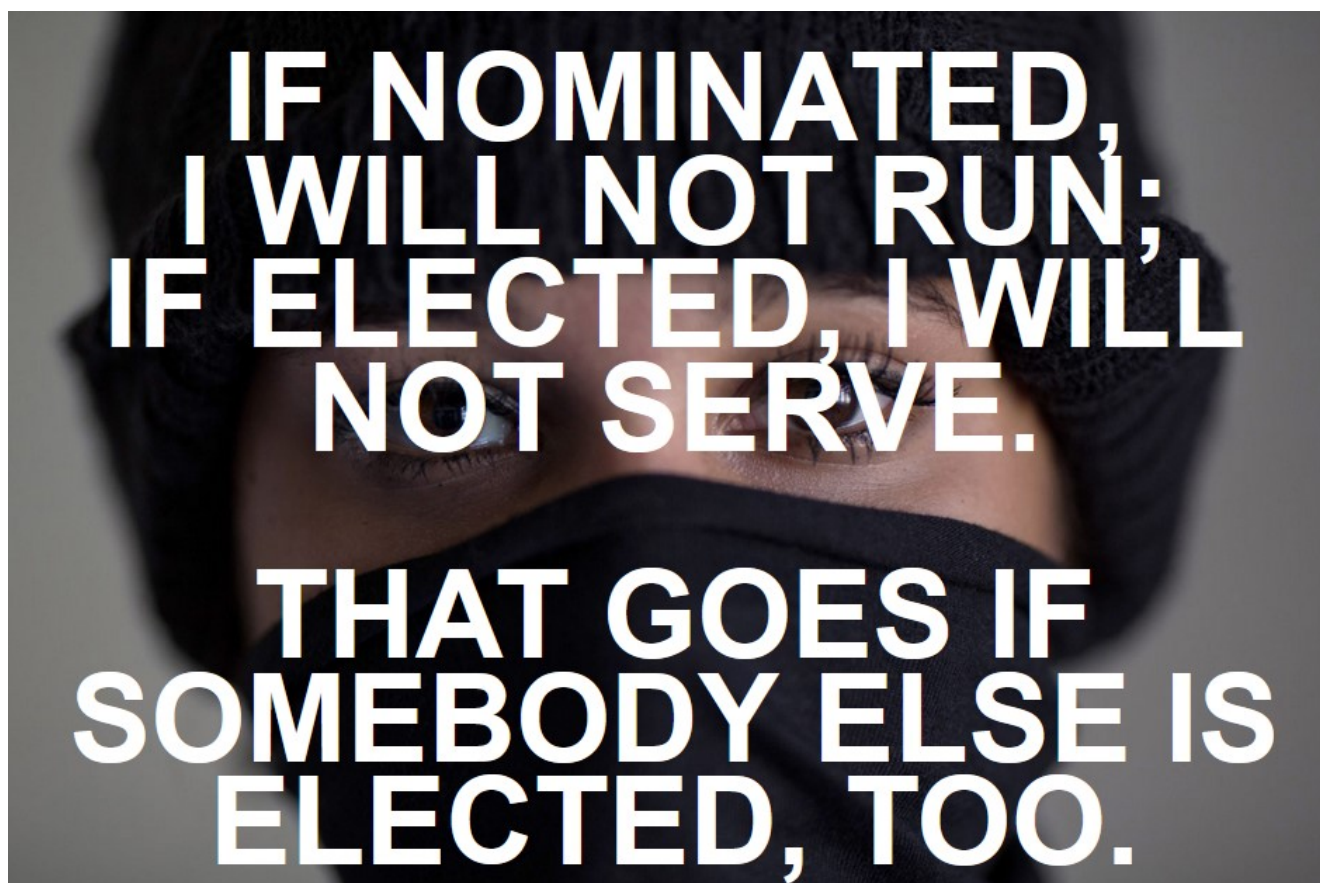
Ovde, na najdaljoj granici borbe protiv siromaštva i ugnjetavanja, uvek nailazimo na državu. Sve dok se podvrgavamo vladavini, država će se po potrebi smenjivati između vladavine većine i tiranije – dva izraza istog osnovnog principa. Država može da poprimi mnoge oblike; kao i vegetacija, može da umre, a zatim da ponovo izraste iz korena. Može biti u obliku monarhije ili parlamentarne demokratije, revolucionarne diktature ili privremenog saveta; Čak i kada vlasti pobegnu i vojska se pobuni, država se može zadržati kao klica koju nose [pristalice reda i protokola](#) u naizgled horizontalnom saboru. Svi ovi oblici, koliko god bili demokratski, mogu se preporoditi u režim sposoban da uništi slobodu i samoopredeljenje.

Jedini siguran način da se izbegne asimilacija, manipulacija i oportunistički davanje legitimnosti bilo kom obliku vladavine. Kada ljudi rešavaju svoje probleme i zadovoljavaju svoje potrebe direktno kroz fleksibilne, horizontalne, decentralizovane strukture, nema vođa koje bi korumpirali, nema formalnih struktura koje bi okoštale, nema jedinstvenog procesa koji se može preoteti. Uklonite koncentraciju moći i oni koji žele da preuzmu vlast ne mogu zgrabiti društvo. Narod kojim se ne može vladati će verovatno morati da se brani od potencijalnih tiranina, ali nikada neće staviti sopstvenu snagu iza njihovih pokušaja da vladaju.

Sledeće poglavlje: [Od demokratije ka slobodi – 6. deo](#)

Bibliografski podaci

Autor	CrimethInc
Naslov	From Democracy to Freedom
Prevod	Jelena Rajačić
Saradnici na prevodu	Goran Stamenić, Aleksandar Elezović
Lektura	Mirko Protić
Izdavač	Klasna solidarnost
Godina	2022.

Ako me nominujete, neću se kandidovati; Ako me izaberete, neću služiti.

To važi i u slučaju da je neko drugi izabran.